

Dopad januárového zvýšenia DPH na spotrebiteľské ceny

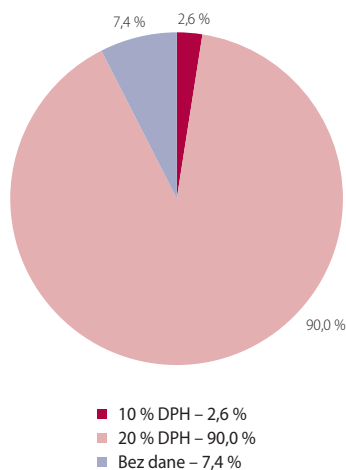
Michal Doliak
Národná banka Slovenska

The pass-through of changes in excise duties to consumer prices is influenced by many factors which may have different impact on different products and services in the market. Such factors are for example cost structure of market participants, demand elasticity, price expectations as well as competition in the market. In practice, it is difficult to separate and measure the impact of changes in excise duties from the effect of normal seasonal developments or developments arising from factors influencing the growth of prices, e.g. commodity prices. Therefore, the result has to be viewed in the context of many simplifications. The calculated pass-through of the VAT change to non-regulated consumer prices of industrial goods, excluding energy, services and processed food, was lower than the original NBS projection. Based on the results of the analysis, the rise in VAT thus contributed by approximately 0.4 to 0.5 percentage point to the growth of consumer prices as measured by HICP in January 2011.

Miera prenosu zmien nepriamych daní do spotrebiteľských cien závisí od mnohých faktorov, ktoré môžu mať rôzny dosah na rôzne produkty a služby na trhu. Takéto faktory sú napríklad nákladová štruktúra firiem, elasticita dopytu, cenové očakávania, ako aj konkurencia na trhu. Problémom môže byť aj načasovanie prenosu zmien nepriamych daní do spotrebiteľských cien. Výška nových daní je známa s určitým časovým predstihom a tak sa predajcovia môžu rozhodnúť, či prenesú túto novú daň do cien už pred termínom jej platnosti alebo až neskôr. V praxi je zložitá oddeliť a zmerať vplyv zmeny nepriamych daní od normálneho sezónneho vývoja alebo vývoja spôsobeného faktormi ovplyvňujúcimi cenový rast, ako sú ceny komodít, teda ropa a agrokomodity, mzdy, ceny výrobcov. Výsledok predloženej analýzy je preto potrebné vnímať v kontexte mnohých zjednodušení a prijatých zjednodušených predpokladov.

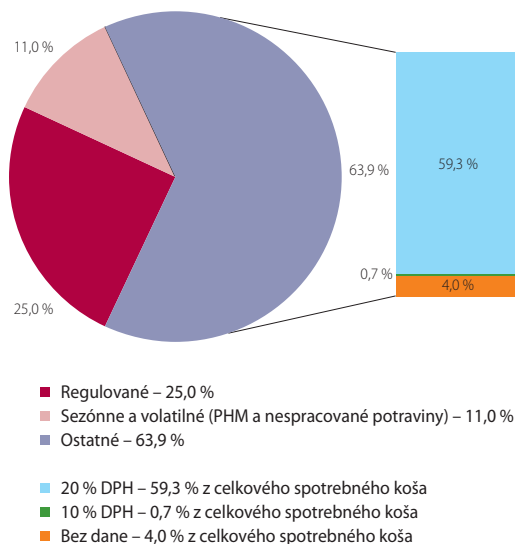
Od januára 2011 sa novelou zákona o dani z pridanej hodnoty (ďalej len DPH) zvýšila základná sadzba z 19 % na 20 %. Zároveň sa zrušila 6 % sadzba na predaj potravín z dvora. Odhad dopadu uplatňovania týchto sadzieb na spotrebiteľské ceny je zjednodušený tým, že sa pozerá na priamy dopad na ceny a nie na nepriamy dopad. Priamy dopad predstavuje zmena spotrebiteľskej ceny po zavedení vyššej sadzby DPH a nepriamy dopad predstavuje vplyv na spotrebiteľské ceny po zvýšení DPH cez zmeny v rozhodovaní účastníkov trhu (domácností, firiem a verejných inštitúcií). Napríklad domácnosti sa môžu rozhodnúť vzhľadom na vyššie ceny tovarov a služieb a nízky rast príjmov obmedziť svoju spotrebu, čo následne zníži agregátny dopyt a môže spomaliť rast spotrebiteľských cien.

Graf 1 Podiel jednotlivých sadzieb DPH na spotrebnom koši HICP v roku 2011 (v %)

Zdroj: Výpočty NBS na základe údajov ŠÚ SR.

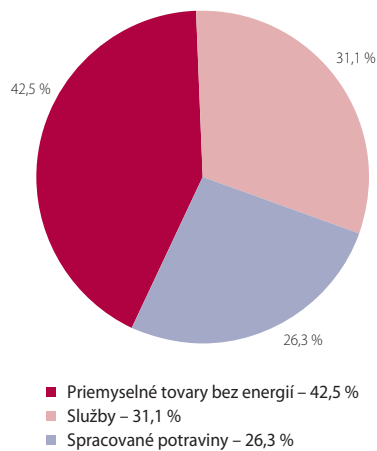
Graf 2 Podiel jednotlivých sadzieb DPH na spotrebnom koši HICP v roku 2011 (v %)

Zdroj: Výpočty NBS na základe údajov ŠÚ SR.

Graf 3 Podiel jednotlivých skupín spotrebného koša na analyzovanej vzorke (v %)

Zdroj: Výpočty NBS na základe údajov ŠÚ SR.

Pri predpoklade plného prenosu by zmena DPH z 19 % na 20 % predstavovala príspevok 0,76 percentuálneho bodu k celkovej inflácii, keď rast dane z 19 % na 20 % predstavuje nárast o 0,84 %, ale podiel položiek s 20 % daňou na spotrebnom koši predstavuje asi 90 %. Zvyšok predstavujú položky, pri ktorých sa uplatňuje 10 % DPH, alebo sa daň neuplatňuje vôbec (graf 1).

Pri výpočte, resp. odhade skutočného dopadu je potrebné najskôr uvažovať, kde by sa zmena DPH mohla určite prejaviť a kde by sa zmena vplyvom iných faktorov nemusela prejaviť. Preto bol spotrebný koš rozdelený na regulované položky, sezónne a volatilné položky (nespracované potraviny a pohonné látky) a ostatné položky (graf 2). V prípade regulovaných cien a sezónnych a volatilných položiek je predpoklad, že sa tu prejaví celá zmena DPH, teda prenos do cien bude okamžitý a 100-percentný. Z ostatných položiek, ktoré tvoria takmer 64 % spotrebného

koša, boli vybrané tie položky, kde je základná sadzba DPH (t. j. 20 %) a túto skupinu (približne 60 % spotrebného koša) tvorili tri hlavné skupiny: neregulované priemyselné tovary bez energií, služby a spracované potraviny (graf 3). V rámci týchto položiek sa testovala miera prenosu zvýšenej DPH do cien v prvých mesiacoch roku 2011.

Na zistenie, resp. odhad skutočného dopadu zvýšenia DPH na vývoj spotrebiteľských cien boli použité tri rôzne prístupy.

Prvý prístup bol založený na predpoklade normálneho (sezónneho) rastu cien v danom období. Vyšší ako tento predpokladaný nárast (tzv. reziduum) je považovaný za vplyv zvýšenia DPH.

Druhý prístup bol založený na jednoduchom jednorozmernom (univariate) modeli (ARMA) pre jednotlivé podskupiny, pomocou ktorého sa porovnal skutočný nárast v daných podskupinách s predpokladaným nárastom z týchto jednoduchých modelov a mohol sa tak identifikovať „mimoriadny“ nárast spôsobený zavedením vyššej sadzby DPH.

Tretí prístup bol založený na používanom modeli na tvorbu predikcie, ktorý odráža aj vývoj faktorov ovplyvňujúcich cenový rast (cena ropy a ostatných komodít, mzdy, výmenný kurz a pod.). Aj v tomto prípade je očakávaný dopad založený na predpoklade, že iný rast cien ako rast z tohto modelu je spôsobený zmenou DPH.

Každý z týchto prístupov má svoje výhody aj nevýhody, preto bol výsledný dopad vypočítaný aritmetickým priemerom týchto troch prístupov pre každú skupinu analyzovanej vzorky.

Výsledný vplyv zvýšenia DPH na celkovú infláciu sa vypočítal pomocou váženého priemeru sledovaných subagregátov. Výsledky sú v tabuľke 1.

V uvedenej tabuľke si treba všimnúť stĺpec „Odhadovaná miera prenosu v %“, ktorý je výsledkom analýzy (priemer všetkých troch postupov v každom subagregáte) a ktorý hovorí o tom,

Tabuľka 1 Odhad dopadu zmeny DPH

	Váha na spotrebnom koši v %	Odhadovaná miera prenosu v %	Dynamika spôsobená zmenou DPH v %	Príspevok v p. b.
Priemyselné tovary bez energií (neregulované, 20 % DPH)	25,2	8,7	0,07	0,02
Služby (neregulované, 20 % DPH)	18,5	43,1	0,36	0,07
Spracované potraviny	15,6	77,0	0,65	0,10
Spolu (vážený priemer alebo súčet)	59,3	37,4	0,31	0,19
Zvyšná časť koša s 20 % DPH (pohonné látky, regulované ceny, nespracované potraviny)	30,8	100	0,84	0,26
Spolu zmena DPH z 19 % na 20 % (vážený priemer alebo súčet)	90,1	58,8	0,49	0,45

Zdroj: Výpočty NBS.

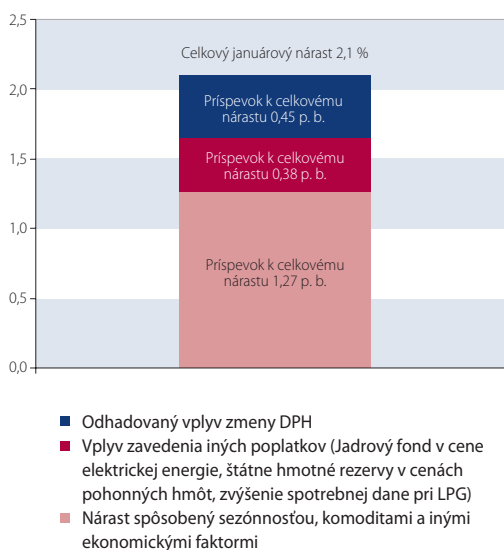

akou mierou (pomerom, podielom) sa preniesla zmena DPH do uvedených spotrebiteľských cien. Napríklad v prípade neregulovaných cien priemyselných tovarov bez energií sa zvýšenie DPH z 19 % na 20 % prejavilo v januári 2011 len na úrovni 8,7 %. Takáto miera prenosu spôsobila, že dynamika cien priemyselných tovarov bez energií (neregulovaných s 20 % DPH) sa zvýšila v januári o 0,07 % (stĺpec „Dynamika spôsobená zmenou DPH v %“), čo je v porovnaní s nárastom ceny o 0,84 % pri plnom prenose do tejto skupiny tovarov výrazne menej. Príspevok k celkovej inflácii tak predstavoval 0,02 percentuálneho bodu.

Odhadovaná miera prenosu pre analyzovanú skupinu subagregátov bola vypočítaná ako vážený priemer odhadnutých mier prenosu pre každý komponent a váh týchto komponentov. Na základe minulého vývoja NBS predpokladala v strednodobej predikcii P4Q-2010, že prenos zvýšenej DPH do cien nebude v januári 2011 plný, ale len na úrovni 56 % (v rovnakých skupinách ako v tejto analýze, t. j. v neregulovaných cenách priemyselných tovarov bez energií, v neregulovaných službách a spracovaných potravinách). Vypočítaný prenos zmeny DPH do neregulovaných spotrebiteľských cien priemyselných tovarov bez energií, služieb a spracovaných potravín predstavoval 37,4 %, a je teda nižší ako pôvodný predpoklad NBS. Za týmto vývojom môže byť napríklad vplyv konkurencie na trhu, slabý spotrebiteľský dopyt a pod. Nárast DPH tak na základe výsledkov analýzy prispel k nárastu spotrebiteľských cien približne na úrovni 0,4 až 0,5 percentuálneho bodu (odhad jednotlivých faktorov na celkovom januárovom náraste spotrebiteľských cien je v grafe 4). Takmer celý nárast sa uskutočnil v januári, keď v nasledujúcich mesiacoch (február, marec, apríl) bol zaznamenaný veľmi nízky „mimoriadny“ rast cien, resp. v niektorých prípadoch aj ich „mimoriadny“ pokles.

Na záver ešte jedna poznámka. Štatistický úrad Slovenskej republiky (ŠÚ SR) pri zverejnení januárovej (CPI) inflácie uviedol, že dopad zvýšenia DPH predstavoval 0,54 percentuálneho bodu.

Graf 4 Vplyv jednotlivých faktorov na januárovú rast HICP (v %)

Zdroj: Výpočty NBS na základe údajov ŠÚ SR.

Toto číslo však predstavuje príspevok zmien nepriamych daní v neregulovaných cenách, takže nepredstavuje plný dopad zmien. Ďalším dôležitým faktorom je, že ŠÚ SR pri očistení a výpočte jadrovej inflácie (inflácie očistenej od vplyvu zmien nepriamych daní a regulovaných cien) automaticky preniesol celú zmenu dane. Neskúma, či došlo skutočne k prenosu týchto daní do konečných spotrebiteľských cien. Napríklad cena čierneho čaju sa v januári 2011 oproti decembru 2010 takmer nezmenila (z dôvodu konkurencie, dopytu a pod.), ŠÚ SR však automaticky očistil januárovú cenu od vyššej DPH a vypočítal, že jadrová cena poklesla (pri nezmenenej cene odpočítal vyššiu daň a to vedie k poklesu). Takáto situácia len potvrdzuje výsledok analýzy, že prenos zmeny DPH nebol plný. Rozdiel je aj v tom, že ŠÚ SR očisťuje infláciu počítanú na základe indexu CPI, pričom táto analýza bola urobená na harmonizovanom indexe spotrebiteľských cien (HICP).